

RAZVOJNA TROJNOST SLOVENSKE ISTRE

dr. Simon Kušar

Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana

e-mail: simon.kusar@ff.uni-lj.si

Izvirni znanstveni članek

COBISS 1.01

Izvilleček

Litoralizacijo označuje izrazita razvojna dvojnost: ob obali prihaja do zgoščevanja gospodarskih dejavnosti in prebivalcev, medtem ko se zaledje sooča z depopulacijo, staranjem prebivalstva in slabimi zaposlitvenimi možnostmi. S pomočjo izbranih družbenogospodarskih kazalcev smo za naselja ob štirih profilih preučili razvojno dvojnost Slovenske Istre. Struktura prebivalstva kaže, da litoralizacija v Slovenski Istri dobiva drugačno prostorsko razsežnost, saj smo opredelili tri tipe razvojnih območij.

Ključne besede: ekonomska geografija, regionalni razvoj, razvojne razlike, družbenogospodarska struktura, profil, Slovenija, Slovenska Istra

DEVELOPMENTAL TRIPPLICITY OF SLOVENIAN ISTRIA

Abstract

Litoralization is marked by developmental duality: coastal areas experience concentration of economic activities and population, while hinterland experiences depopulation, aging and weak employment opportunities. In the present paper, litoralization in Slovenian Istria was studied by employing a set of socioeconomic indicators of settlements along the four cross-profiles. The population structure indicated that litoralization in Slovenian Istria is changing its spatial character as three types of developmental areas could be defined.

Key words: economic geography, regional development, development disparities, socio-economic structure, profile, Slovenia, Slovenian Istria

I. UVOD

Ugodni lokacijski dejavniki za razvoj gospodarskih dejavnosti so bili ključen razlog za razvoj obalnih območij. Pri tem ni šlo samo za razvoj tradicionalnih gospodarskih dejavnosti, ki so močno navezane na morje (ribištvo, promet), ampak v pomembni meri tudi industrije in turizma. Razvijajoče se gospodarske dejavnosti so potrebovale ustrezno delovno silo, ki je prihajala najprej iz bližnjih, nato tudi iz širših gravitacijskih zaledij mest in drugih gospodarsko pomembnih obalnih naselij, kasneje tudi iz bolj oddaljenih območij in drugih držav. Medsebojna odvisnost obeh temeljnih razvojnih dejavnikov (gospodarskega in prebivalstvenega) je vodila do vzročnosti: gospodarski razvoj je privlačil nove gospodarske dejavnosti, ki so želele izkoristiti zunanje ekonomije velikosti, kar pa je spet privlačilo priseljevanje prebivalcev, naraščanje števila prebivalcev pa je spodbujalo razvoj novih gospodarskih dejavnosti ali širitev obstoječih.

Litoralizacija je torej v prvi vrsti družbenogospodarski proces, ki ga označuje izrazita razvojna dvojnost. Ob obali prihaja do zgoščevanja gospodarskih dejavnosti (industrije, prometa, turizma in drugih storitvenih dejavnosti) in prebivalcev (Litoralizacija, 2012). To zgoščevanje ob obali poteka na račun obalnega zaledja, zato se slednje sooča z depopulacijo, staranjem prebivalstva in slabimi zaposlitvenimi možnostmi (Benoit, Comeau, 2005). Intenzivnost litoralizacije se razlikuje od gospodarskega pomena obalnih urbanih območij oziroma gospodarskih središč ter od stopnje povezanosti med priobalnim območjem in njegovim zaledjem.

Litoralizacijo lahko preučujemo na različnih prostorskih ravneh. Proces je mogoče spremljati na medregionalni ravni (med obalnimi regijami in regijami v zaledju), subregionalni ravni (raznolikost razvojnih procesov znotraj večjih obalnih regij) ali na mikrorregionalni ravni, pri čemer je v ospredju odnos med obalnimi mesti in njihovim (ožjim) gravitacijskim zaledjem.

Litoralizacija se kot proces intenzivnih sprememb in preobrazbe regionalne in prostorske strukture ter funkcij območij zaradi zgoščevanja prebivalcev in gospodarskih dejavnosti v priobalnih območjih kaže tudi v družbenogeografskih lastnostih, pojavih in procesih v Slovenski Istri (Černe, Kušar, 2012). Na izrazito razvojno dvojnost Slovenske Istre oziroma Koprškega Primorja so na primer opozorili številni avtorji, ki so sodelovali na 15. zborovanju slovenskih geografov leta 1990 v Portorožu. Pri tem so uporabili izraze, kot so »ugoden demografski razvoj je omejen na obalo, medtem ko je zaledje demografsko opustošeno« in »demografsko ogrožen del Koprškega Primorja ni majhen« (Jakoš, 1990, str. 73), »indeksi koncentracije prebivalstva so zelo visoki« (Perko, 1990, str. 91) ali »zaradi hitrega razvoja vseh gospodarskih panog in negospodarskih dejavnosti, kar je povzročilo zgostitev delovnih mest na ožjem obalnem pasu, ... na perifernih območjih pa probleme depopulacije in razkroja kulturne pokrajine« (Klemenčič, 1990, str. 99).

Namen članka je s pomočjo izbranih kazalcev, ki prikazujejo družbenogospodarsko strukturo naselij, opredeliti razvojno raznolikost (stanje, intenzivnost in prostorski obseg) med obalnim delom in zaledjem oziroma med priobalnim pasom ter flišnim in kraškim zaledjem Slovenske Istre.

2. RAZISKOVALNI PRISTOP

Analize stanja v gospodarskem razvoju in razvoju prebivalstva nismo opravili za celotno območje Slovenske Istre (npr. po naseljih), ampak na naključno izbranih profilih, ki potekajo od obale v notranjost pokrajine. Profil se v geografiji uporablja kot eden od pristopov k prostorskemu (geografskemu) vzorčenju (Berry, Baker, 1968, str. 94; Harvey, 1973, str. 363; Vrišer, 1992, str. 207). S takšnim zajemom želimo na podlagi manjše količine zbranih podatkov generalizirati spoznanja o gospodarskem in prebivalstvenem razvoju na območje celotne Slovenske Istre.

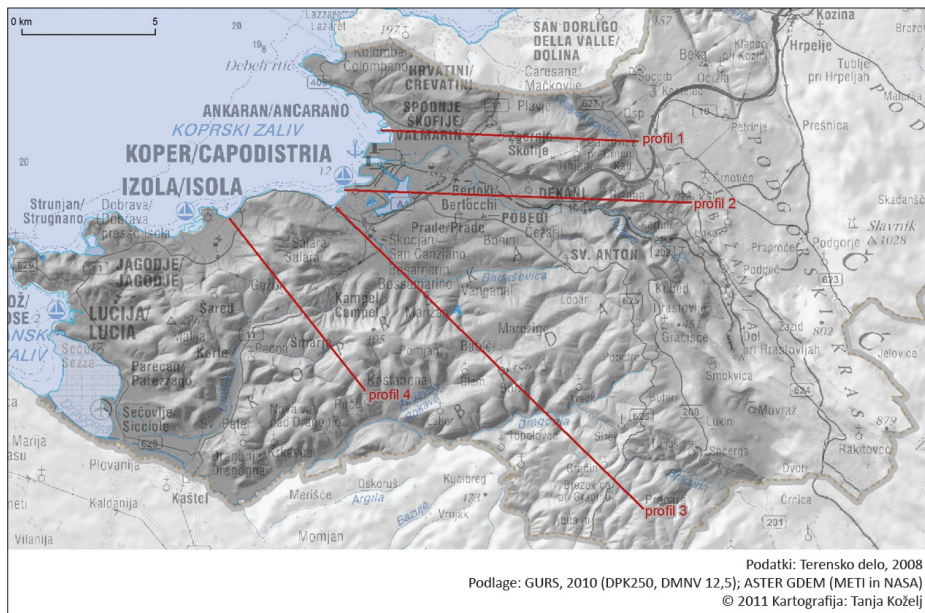
Profil se uporablja tudi kot model, s katerim prikazujemo regionalno strukturo. Že von Thünen je v prvi polovici 19. st. z njegovo pomočjo oblikoval lokacijski model spreminjanja intenzivnosti rabe kmetijskih zemljišč z oddaljevanjem od mesta oziroma tržišča. Profil se s podobnim namenom uporablja tudi v urbani geografiji. Z njegovo pomočjo je prikazana intenzivnosti rabe urbanega prostora. Profili se uporabljajo tudi kot metodološko orodje pri analizi geometrične strukture porečij in cestne mreže (Haggett, Chorley, 1969).

V raziskavi smo naključno izbrali štiri profile, ki segajo od obale v notranjost Slovenske Istre (do Kraškega roba oziroma do slovensko-hrvaške državne meje):

- profil 1: Ankaran–Osp;
- profil 2: Koper–Črni Kal;
- profil 3: Koper–Pregara;
- profil 4: Izola–Koštabona.

Slika 1: Izbrani profili

Figure 1: Selected profiles

Druženogospodarsko strukturo naselij ob profilih smo preučili s pomočjo analize petih izbranih kazalcev, ki prikazujejo demografsko strukturo in razvoj ter stanje v gospodarstvu:

- število prebivalcev ob registrskem popisu leta 2011;
- indeks gibanja števila prebivalcev med letoma 1948 in 2011;
- indeks mladosti leta 2011;
- število delovnih mest leta 2009;
- število registriranih podjetij leta 2010.

Indeks mladosti je eden pokazateljev staranja prebivalstva. Izračuna se z odštevanjem deleža prebivalcev, mlajših od 15 let, in deleža prebivalcev, starejših od 64 let. Visoka vrednost indeksa mladosti pomeni mlado in nizka staro prebivalstvo (Bevc in sod., 2004, str. 205). Negativne vrednosti pomenijo, da na preučevanem območju prebiva večji delež starejšega prebivalstva kot mladega. To spremenljivko smo uporabili zato, ker pričakujemo višje vrednosti v naseljih ob obali ali njeni bližini (mlajše prebivalstvo) in nižje v notranjosti Slovenske Istre (staranja prebivalcev), kar sledi logiki ostalih uporabljenih kazalcev.

Preglednica 1: Kazalci, uporabljeni v analizi

Table 1: Indicators used in the analysis

Analiza	Uporabljeni kazalci	Viri
Demografska struktura	Število prebivalcev (2011) Indeks gibanja števila prebivalcev (1948–2011) Indeks mladosti (2011)	Statistični urad Republike Slovenije, Registrski popis prebivalstva 2011 Šifrer (1969)
Gospodarska struktura	Število delovnih mest (2009) Število registriranih podjetij (2010)	Statistični urad Republike Slovenije – Statistični register delovno aktivnega prebivalstva: Delovno aktivno prebivalstvo glede na kraj dela 2009 Poslovni imenik bizi.si (2010)

Pri pridobivanju podatkov smo bili omejeni s statistično zaupnostjo in nepopolnimi podatki, predvsem za naselja z majhnim številom prebivalcev. Pri zbiranju podatkov so v študijskem letu 2009/2010 sodelovali študenti 2. letnika geografije na Oddelku za geografijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani v okviru vaj pri predmetu Ekonomska geografija.

Podatki o demografski in gospodarski strukturi so prikazani na različnih merskih lestvicah. Spremenljivke imajo tudi različna izhodišča in zelo različen razpon. Zato smo za lažjo medsebojno primerjavo kazalcev podatke standardizirani z izračunom z-vrednosti. Pri računski operaciji smo uporabili naslednjo enačbo (Rogerson, 2010, str. 34):

$$z_i = \frac{x_i - \bar{x}}{\sigma}$$

V enačbi z_i predstavlja višino izračunane standardizirane vrednosti enote i , x_i vrednost enote za izbrani kazalec, \bar{x} povprečje kazalca za izbrani profil in σ standardni odklon kazalca za izbrani profil.

Z-vrednost pove, za koliko standardnih odklonov posamezna enota odstopa od povprečja (Rogerson, 2010). Pozitivna z-vrednost pomeni, da podatek za naselje presega povprečje, negativna vrednost pa, da je vrednost podatka za naselje pod povprečjem kazalca na izbranem profilu. Pri naši analizi kažejo pozitivne z-vrednosti na koncentracijo prebivalcev in gospodarskih dejavnosti, medtem ko negativne z-vrednosti prikazujejo procese depopulacije in staranja prebivalstva ter manjšo gospodarsko vlogo naselij od povprečja na profilu.

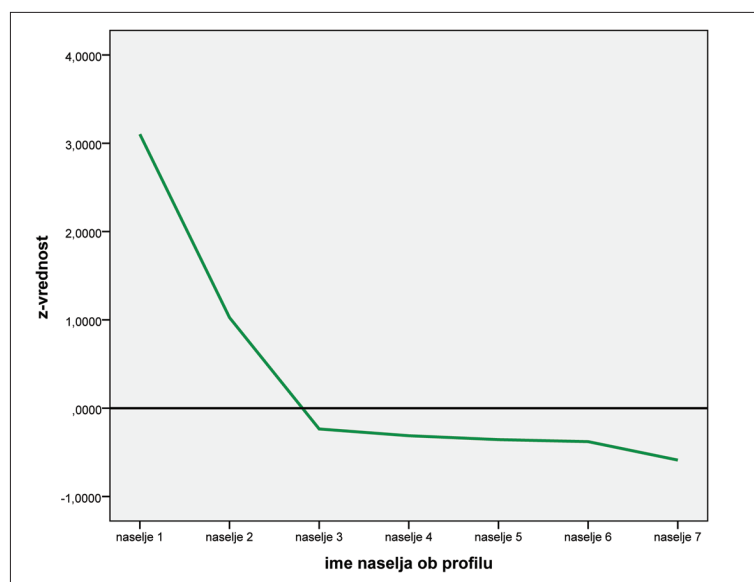
Preglednica 2: Interpretacija z-vrednosti pri analizi družbenogospodarske strukture naselij ob profilih

Table 2: Interpretation of z-values in socioeconomic analysis of settlements along the profiles

Kazalec	Pozitivna z-vrednost	Negativna z-vrednost
Število prebivalcev	Koncentracija prebivalcev	Redka poselitev – prevladujejo manjša naselja
Indeks gibanja števila prebivalcev	Koncentracija prebivalcev	Depopulacija
Indeks mladosti	Mlajše prebivalstvo	Starejše prebivalstvo
Število delovnih mest	Koncentracija gospodarskih dejavnosti	Manjši gospodarski pomen
Število registriranih podjetij	Koncentracija gospodarskih dejavnosti	Manjši gospodarski pomen

Slika 2: Model: pričakovana oblika grafikonov, ki prikazujejo družbenogospodarsko strukturo naselij ob profilih

Figure 2: Model: expected form of graphical presentations showing socioeconomic structure of settlements along the profiles

Za vsak profil smo z-vrednosti za vseh pet kazalcev prikazali na enem grafikonu. Potek linij posameznega kazalca prikazuje razmerja v preučevanem pojavu med naselji znotraj profila, pa tudi med kazalci samimi. Glede na litoralizacijo pričakujemo, da bodo naselja, ki se nahajajo ob obali ali v njeni neposredni bližini, močno odstopala od povprečja v pozitivno smer, medtem ko naj bi vrednost kazalcev za naselja v notranjosti Slovenske Istre odstopala od povprečja v negativno smer. Z oddaljevanjem od morske obale se zgoščenost gospodarskih dejavnosti in poselitve znižuje, vendar se odstopanje od povprečja ne spreminja linearno, ampak v določeni oddaljenosti od morske obale strmo pade (krivulje se prelomijo).

3. ANALIZA PROFILOV

3.1. Profil I: Ankaran–Osp

Profil 1 poteka v smeri zahod–vzhod v dolžini 10 kilometrov. Začne se na obali jugovzhodno od Ankarana, nato pa poteka prek naselij Spodnje in Zgornje Škofije ter južno od naselja Plavje. V nadaljevanju poteka severno od Tinjana, pri Ospu prečka Osapsko dolino in se konča na Kraškem robu na 210 metrih nadmorske višine. Najvišja točka profila je v bližini griča Kava na nadmorski višini 306 metrov. Ob profilu so območja naselij Ankaran, Spodnje Škofije, Plavje, Tinjan in Osp. Ob popisu leta 2011 je v njih prebivalo 5532 prebivalcev (Černe, Kušar, 2012).

Preglednica 3: Druženogospodarska struktura naselij ob profilu 1

Table 3: Socioeconomic structure of settlements along the profile No. 1

Št.	Naselje	Število prebivalcev (2011)	Indeks gibanja št. preb. (1948–2011)	Indeks mladosti (2011)	Število delovnih mest (2009)	Število registriranih podjetij (2010)
1	Ankaran	3278	447	–1,5	767	375
2	Spodnje Škofije	1402	212	–5,4	386	187
3	Plavje	500	129	–7,2	55	39
4	Tinjan	178	49	0,5	n.p	n.p
5	Osp	174	46	–6,9	n.p	14
	Povprečje	1106	177	–4,1	403	154
	Standardni odklon	1313,6	165,8	3,43	356,3	166,1

n.p. = ni podatka

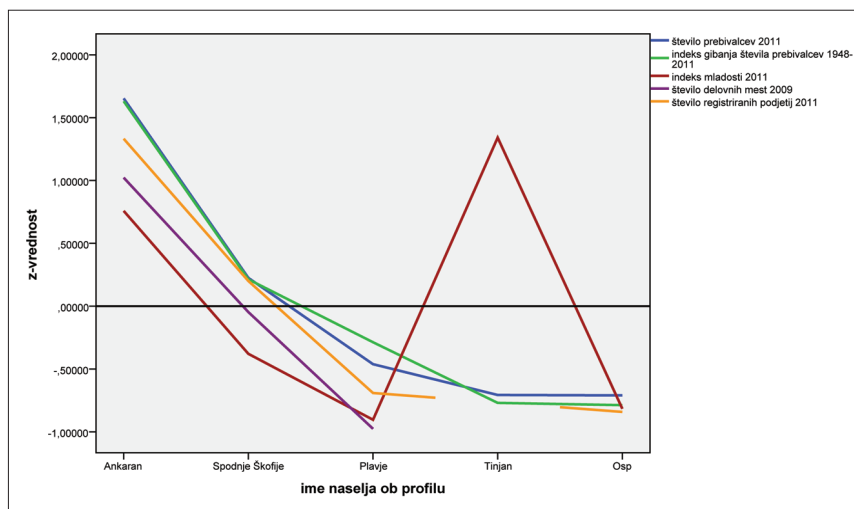
Viri/Sources: Registrski popis prebivalstva 2011, 2012; Statistični register delovno aktivnega prebivalstva 2009, 2012;; Šifrer, 1969; Poslovni imenik bizi.si., 2012

Naselji z največjim številom prebivalcev sta Ankaran (3278 prebivalcev ob popisu leta 2011) in Spodnje Škofije (1402 prebivalcev). Plavje in Tinjan imata manj kot 500 prebivalcev, najmanjše naselje na profilu je Osp, ki je imel ob popisu leta 2011 le 174 prebivalcev. Ker je povprečno število prebivalcev v naseljih na profilu 1106 prebivalcev, obalni Ankaran

močno odstopa od povprečja ($z = 1,6308$). Nadpovprečno število prebivalcev je tudi v Spodnjih Škofijah, medtem ko imajo ostala naselja negativne z-vrednosti. To pomeni, da imajo manjše število prebivalcev, kot je povprečje naselij ob profilu.

Slika 3: Družbenogospodarske značilnosti naselij ob profilu 1

Figure 3: Socioeconomic characteristics of settlements along the profile No. 1

Najvišji indeks gibanja števila prebivalcev med letoma 1948 in 2011 ima Ankaran ($I = 447$), nad 100 imajo tudi vsa druga naselja na profilu z izjemo Tinjana ($I = 49$) in Ospa ($I = 46$). To pomeni da se je po 2. svetovni vojni v vseh naseljih, razen v teh dveh, število prebivalcev povečalo. Ker je povprečna vrednost indeksa na profilu 176, imajo vsa naselja z izjemo Ankarana in Spodnjih Škofij z-vrednosti z negativnim predznakom. Za skoraj en standardni odklon od povprečja odstopata naselji Tinjan in Osp.

Krivulja indeksa mladosti je veliko bolj dinamična od prej analiziranih demografskih spremenljivk. V vseh naseljih, razen v Tinjanu ($I = 0,5$), so razlike med deležem prebivalcev pod 15 let in nad 64 let negativne. To pomeni, da se prebivalstvo izrazito stara v skoraj vseh naseljih ob profilu. Najvišja negativna razlika je v naselju Plavje ($I = -7,2$).

Podatki za število delovnih mest so na voljo le za Ankaran, Spodnje Škofije in Plavje. Največje število delovnih mest je v Ankaranu (767; $z = 1$), najmanjše pa v Plavju (55; $z = -1$). Z-vrednosti tega kazalca in kazalca o številu registriranih podjetij v naseljih se enakomerno znižujejo od obalnega Ankarana proti Plavju. Največ registriranih podjetij je v Ankaranu (375), najmanj pa v Plavju (39). Tudi v Ospi je registriranih 14 podjetij ($z = -0,8414$).

Proces litoralizacije zaznamuje koncentracijo prebivalcev in gospodarskih dejavnosti ob obali. Že na primeru profila 1 lahko potrdimo ta proces tudi v Slovenski Istri. Prebivalci so zgoščeni na obalnem območju, saj ležita blizu obale ali ob njej obe največji naselji (Ankaran, Spodnje Škofije). Obalni Ankaran je razvojno najbolj dinamično naselje, saj ima

največje število prebivalcev, število delovnih mest in registriranih podjetij. Ostala naselja nimajo pomembnejše gospodarske funkcije. Od modela odstopa le spremenljivka 'indeks mladosti'. Podatki kažejo, da ima naselje Tinjan, ki se nahaja v notranjosti Slovenske Istre, najmlajše prebivalstvo.

3.2. Profil 2: Koper–Črni Kal

Profil 2 poteka enako kot profil 1 v smeri zahod–vzhod v dolžini približno 10 kilometrov. Začne se ob obali na robu starega mestnega središča Kopra, ki ga v nadaljevanju tudi prečka, prav tako prečka Škocjanski zatok. Profil se nato nadaljuje po flišni gričevnati pokrajini severno od Bertokov in prek Dekanov vse do Črnega Kala. Konča se na Kraškem robu nad Črnim Kalom na nadmorski višini skoraj 400 metrov. Ob profilu so območja naselij Koper, Bertoki, Pobegi, Dekani, Cepki, Rožar, Krnica in Črni Kal (Černe, Kušar, 2012).

Preglednica 4: Druženogospodarska struktura naselij ob profilu 2

Table 4: Socioeconomic structure of settlements along the profile No. 2

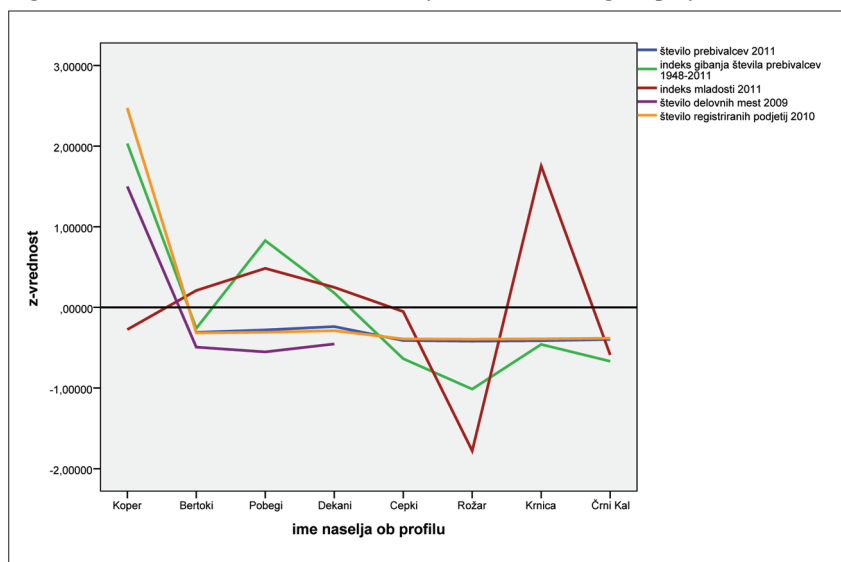
Št.	Naselje	Število prebivalcev (2011)	Indeks gibanja št. preb. (1948–2011)	Indeks mladosti (2011)	Število delovnih mest (2009)	Število registriranih podjetij (2010)
1	Koper	24.996	339	–5,9	16.178	4431
2	Bertoki	966	120	–2,2	593	120
3	Pobegi	1228	224	–0,1	135	133
4	Dekani	1586	162	–1,9	905	164
5	Cepki	95	84	–4,2	n.p.	6
6	Rožar	23	48	–17,4	n.p.	1
7	Krnica	73	101	9,6	n.p.	7
8	Črni Kal	207	81	–8,3	n.p.	20
	Povprečje	3647	145	–3,8	4453	610
	Standardni odklon	8647,2	95,6	7,6	7823,2	1545,2

n.p. = ni podatka

Viri/Sources: Registrski popis prebivalstva 2011, 2012; Statistični register delovno aktivnega prebivalstva 2009, 2012;; Šifrer, 1969; Poslovni imenik bizi.si., 2012

Naselje z največjim številom prebivalcev je Koper (24.996 prebivalcev ob registrskem popisu leta 2011). Ima skoraj 15-krat več prebivalcev kot Dekani, drugo največje naselje na profilu (1589 prebivalcev). Med Koprom in Dekani sta še dve večji naselji (Bertoki, Pobegi), ki imata približno 1000 prebivalcev. Ostala naselja na profilu imajo manj kot 100 prebivalcev, z izjemo Črnega Kala, kjer je ob popisu leta 2011 prebivalo 207 prebivalcev. Velikost Kopra prikazujejo tudi izračunane z-vrednosti. Koper je namreč edino naselje na profilu, ki odstopa od povprečja na profilu (povprečje 3647 prebivalcev) v pozitivno smer ($z = 2,4689$). Ostala naselja imajo negativne z-vrednosti, od $z = -0,2383$ (Dekani) do $z = -0,4191$ (Rožar).

Slika 4: Družbenogospodarske značilnosti naselij ob profilu 2
Figure 4: Socioeconomic characteristics of settlements along the profile No. 2

Naselja Koper, Bertoki, Pobegi in Dekani imajo vrednost indeksa gibanja števila prebivalcev med letoma 1948 in 2011 nad 100, kar pomeni, da se je v obdobju po 2. svetovni vojni število prebivalcev v njih povečalo. Najvišji indeks ima Koper ($I = 339$; $z = 2,031$). Od povprečja pozitivno odstopata tudi naselji Pobegi in Dekani, vendar ne tako izrazito, kot to velja za Koper. V ostalih naseljih je bil razvoj prebivalstva pod povprečjem profila.

Najmlajše prebivalstvo je v naselju Krnica ($I = 9,6$), najstarejše pa v naselju Rožar ($I = -17,4$). Krivulja, ki kaže z-vrednosti indeksa mladosti, je bolj položna in ne kaže izrazitega procesa litoralizacije ob obali, saj je prebivalstvo v obalnem Kopru starejše, kot v zalednih naseljih Bertoki, Pobegi in Dekani.

Največ delovnih mest in registriranih podjetij je prav tako v Kopru. Krivulji, ki kažeta z-vrednosti, sta zelo podobni. Koper močno izstopa (delovna mesta: $z = 1,4988$; registrirana podjetja: $z = 2,4726$), nato pa krivulji kažeta na podpovprečne vrednosti v ostalih naseljih, vendar odstopajo v večini naselij le do pol standardnega odklona od povprečja.

Tudi na primeru profila 2 lahko potrdimo izrazite razvojne razlike med obalnim območjem in notranjostjo Slovenske Istre. Prebivalstvo in gospodarske dejavnosti se nahajajo predvsem v naseljih na zahodnem delu profila, pri čemer z visokimi z-vrednostmi izstopa obalni Koper. V primerjavi s profilom 1 sega območje koncentracije globlje v zaledje, saj intenzivnost razvoja prebivalstva in gospodarstva upade za Dekani, ki se nahajajo 6 do 7 kilometrov zračne razdalje od obale. Krivulje kažejo, da je struktura prebivalcev v naseljih suburbanega zaledja Kopra celo boljša kot v samem mestu (pozitivno gibanje števila prebivalcev, ugodnejša starostna struktura).

3.3. Profil 3: Koper–Pregara

Profil 3 se začne na Bonifiki pri starem mestnem središču Kopra. V nadaljevanju poteka proti jugovzhodu do Pregare. Profil prečka območja naselij Koper, Bošamarin, Triban, Babiči, Marezige, Boršt, Truške, Topolovec, Koromači, Sirči, Gradin, Brezovica in Pregara. Začetni del profila obsega priobalno ravnico pri Kopru, nato pa gričevnato območje z nadmorskimi višinami do 500 metrov. Med gričevji so globoke in strme grape. Pobočja porašča gozd, naselja so na slemenih, v njihovi okolici pa kmetijska zemljišča (Černe, Kušar, 2012).

Preglednica 5: Druženogospodarska struktura naselij ob profilu 3

Table 5: Socioeconomic structure of settlements along the profile No. 3

Št.	Naselje	Število prebivalcev (2011)	Indeks gibanja št. preb. (1948–2011)	Indeks mladosti (2011)	Število delovnih mest (2009)	Število registriranih podjetij (2010)
1	Koper	24.996	339	–5,9	16.178	4431
2	Bošamarin	544	499	2,4	63	56
3	Triban	168	126	–9,5	n.p	14
4	Babiči	263	82	1,5	n.p	28
5	Marezige	480	86	–4,2	54	49
6	Boršt	170	46	1,8	n.p	22
7	Truške	53	50	3,8	n.p	n.p
8	Topolovec	53	28	–5,7	n.p	2
9	Koromači-Boškarin	31	67	–22,5	n.p	0
10	Sirči	48	42	–6,3	n.p	3
11	Gradin	73	52	–9,6	n.p	18
12	Brezovica pri Gradinu	61	38	–5,0	n.p	12
13	Pregara	153	37	–15,7	n.p	9
	Povprečje	2084	115	–5,8	3467	357,8
	Standardni odklon	6886,2	141,4	7,5	7114,6	1224

n.p. = ni podatka

Viri/Sources: Registrski popis prebivalstva 2011, 2012; Statistični register delovno aktivnega prebivalstva 2009, 2012;; Šjfrer, 1969; Poslovni imenik bizi.si., 2012

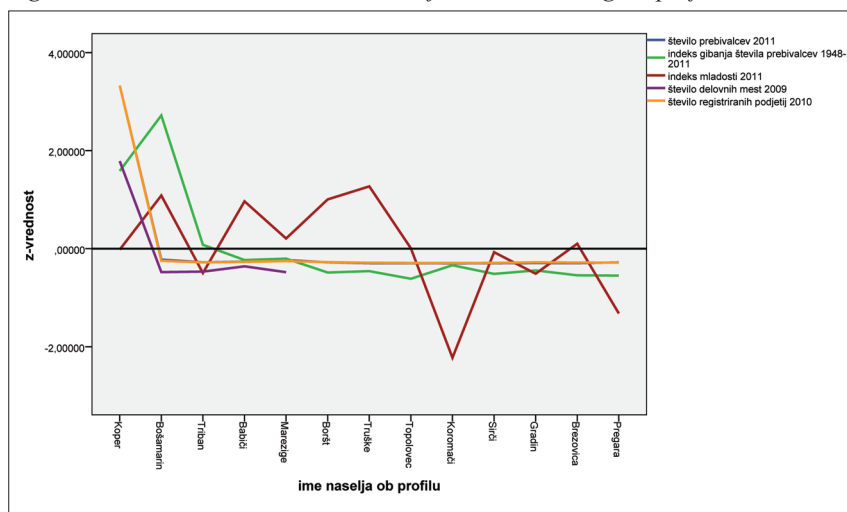
Koper, ki je imel ob registrskem popisu leta 2011 skoraj 25.000 prebivalcev, močno odstopa od povprečnega števila prebivalcev v naseljih vzdolž profila (povprečje 2084 prebivalcev; Koper: $z = 3,3272$). Z izjemo Bošamarina imajo ostala naselja manj kot 500 prebivalcev, Truške, Topolovec, Koromači, Sirči, Gradin in Brezovica celo manj kot 100 prebivalcev. S takšnim številom prebivalcev odstopajo od povprečja v negativno smer, vendar do največ 0,3 standardnega odklona od povprečja. Tudi najmanjše naselje na

profilu (Koro-mači-Boškarin: 31 prebivalcev) odstopa le za 0,3 standardnega odklona od povprečja.

Podobne z-vrednosti imajo naselja tudi pri kazalcu 'indeks gibanja števila prebivalcev med letoma 1948 in 2011'. Z-vrednosti le izjemoma presegajo pol standardnega odklona ($\sigma = 111,043$), pri čemer so v tem časovnem obdobju rast števila prebivalcev imela le naselja Koper, Bošamarin (celo višjo kot Koper) in Triban. V ostalih naseljih se je po 2. svetovni vojni število prebivalcev do leta 2011 v povprečju prepolovilo.

Slika 5: Družbenogospodarske značilnosti naselij ob profilu 3

Figure 5: Socioeconomic characteristics of settlements along the profile No. 3

Vrednosti kazalca 'indeks mladosti' se med naselji močno razlikujejo. Naselja z mlajšim prebivalstvom (pozitivne razlike) so ne samo na priobalnem območju (Bošamarin, Babiči), ampak tudi v notranjosti Slovenske Istre (Boršt, Truške). Koromači-Boškarin je naselje z najbolj ostarelim prebivalstvom, saj je razlika med prebivalci, mlajšimi od 15 let, in starejšimi od 64 let kar $-22,5$.

Podatkov za število delovnih mest za večino naselij zaradi statistične zaupnosti ni bilo mogoče pridobiti. Naselje z največjim številom delovnih mest je obalni Koper. V ostalih naseljih je manj kot 100 delovnih mest. Več podatkov je bilo mogoče zbrati za kazalec 'število registriranih podjetij' po naseljih. Krivulja kaže izrazito nadpovprečno vrednost za Koper ($z = 3,3279$), medtem ko je v večini ostalih naseljih manj kot 50 registriranih podjetij, vendar izračunane z-vrednosti tudi tokrat niso manjše od $-0,3$.

Demografski in gospodarski razvoj se na robu mesta Koper praktično konča. Linije, ki prikazujejo z-vrednosti analiziranih kazalcev, se za naseljem Koper naglo prelomijo. V nadaljevanju so vrednosti vseh izbranih razvojnih kazalcev pod povprečjem profila, z izjemo kazalca 'indeks mladosti', ki kaže na večjo pestrost starostne strukture prebivalcev v

naselijh vzdolž profila. Relativno ugodno starostno strukturo imajo naselja v širšem zaledju Kopra, medtem ko se Koper uvršča med naselja s starejšim prebivalstvom.

3.4. Profil 4: Izola–Koštabona

Profil 4 poteka v smeri severozahod–jugovzhod. Začetek profila je na obali v Izoli. V nadaljevanju poteka po razgibanem flišnem gričevju z velikimi relativnimi višinskimi razlikami prek Šmarij do griča Straža (373 metrov nadmorske višine). Profil je razmeroma kratek, saj v dolžino meri slabih 8 kilometrov. Poteka po območjih naselij Izola, Baredi, Gažon, Šmarje, Puče in Koštabona (Černe, Kušar, 2012).

Preglednica 6: Druženogospodarska struktura naselij ob profilu 4
Table 6: Socioeconomic structure of settlements along the profile No. 4

Št.	Naselje	Število prebivalcev (2011)	Indeks gibanja št. preb. (1948–2011)	Indeks mladosti (2011)	Število delovnih mest (2009)	Število registriranih podjetij (2010)
1	Izola	11.223	162	–3,8	4909	1479
2	Baredi	145	68	8,2	n.p.	14
3	Gažon	566	119	–2,7	42	53
5	Šmarje	784	104	–1,5	121	112
6	Puče	249	62	–3,3	n.p.	18
7	Koštabona	229	49	–0,9	n.p.	23
	Povprečje	2199	94	–0,7	1691	283
	Standardni odklon	4427,3	42,6	4,5	2787,4	587

n.p. = ni podatka

Viri/Sources: Registrski popis prebivalstva 2011, 2012; Statistični register delovno aktivnega prebivalstva 2009, 2012;; Šifrer, 1969; Poslovni imenik bizi.si., 2012

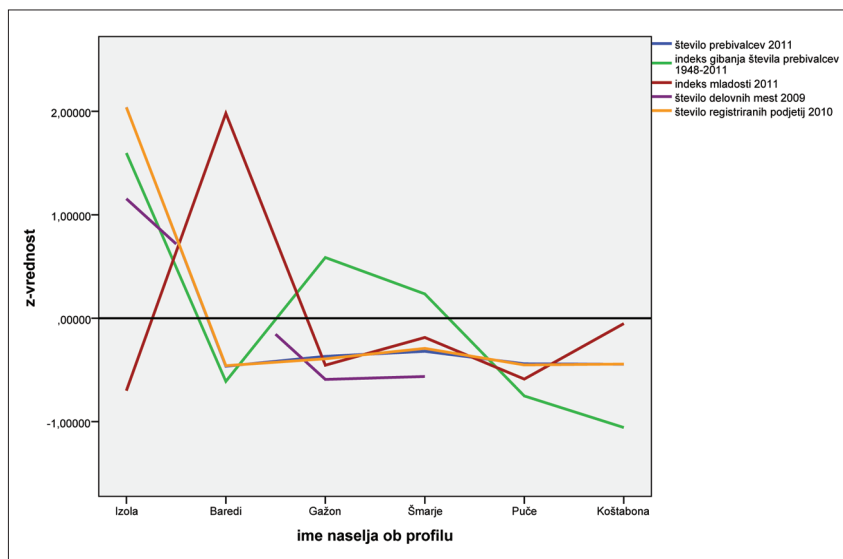
Izola je imela ob popisu leta 2011 več kot 10.000 prebivalcev. Ostala naselja so imela manj kot 1000 prebivalcev. Povprečna vrednost za kazalec 'število prebivalcev leta 2011' je skoraj 2200 prebivalcev, kar pomeni, da Izola močno odstopa od povprečja ($z = 2,0382$), medtem ko imajo ostala naselja negativne z -vrednosti, vendar od povprečja odstopajo za manj kot pol standardnega odklona. V obdobju med letoma 1948 in 2011 je Izola doživela veliko povečanje števila prebivalcev ($I = 162$). Od povprečja odstopata v pozitivno smer še Gažon in Šmarje, vendar v manjši meri ($z = 0,5869$ oziroma $z = 0,2347$). V vseh naseljih, za katera so bili zbrani podatki, z izjemo Baredov, delež starega prebivalstva presega delež mladega prebivalstva.

Največ delovnih mest je prav tako v Izoli (4909), nekaj tudi v Gažonu in Šmarjah. Za ostala naselja podatkov zaradi statistične zaupnosti ni bilo mogoče zbrati. Največ registriranih podjetij je prav tako v Izoli. S številom 1479 močno odstopa od povprečja na profilu (povprečje 283), saj je izračunana z -vrednost kar 2,0373. Ostala naselja imajo

negativne z-vrednosti, vendar kljub temu od povprečja ne odstopajo za več kot pol standardnega odklona ($\sigma = 586,383$).

Slika 6: Družbenogospodarske značilnosti naselij ob profilu 4

Figure 6: Socioeconomic characteristics of settlements along the profile No. 4

V primeru profila 4 je le delno mogoče potrditi proces kopičenja prebivalcev ob obali. Absolutne vrednosti so v skladu s teoretičnimi izhodišči, toda prebivalstvena dinamika v naseljih med Baredi in Šmarjem je relativno ugodna. Naselja v času po 2. svetovni vojni niso doživela izrazite depopulacije. Tudi starostna struktura je relativno ugodna, v naselju Baredi celo zelo dobra.

4. SKLEP

Analiza stanja in razvoja prebivalstva ter gospodarskega stanja v Slovenski Istri kaže, da je za slovensko obalo značilna litoralizacija, ki je bila najbolj intenzivna po letu 1954. Takrat je bila razrešena politična situacija, ki je po 2. svetovni vojni povzročila velike spremembe v razporeditvi prebivalcev in v gospodarskem razvoju (Jakoš, 1990). V kasnejših letih sta obalni del zajela intenzivna urbanizacija in industrializacija, zaledje pa depopulacija in deagrarizacija.

Po podatkih iz preloma med prvim in drugim desetletjem 21. st. se večina prebivalcev, delovnih mest in podjetij nahaja v ozkem obalnem pasu, predvsem v najožji okolici Kopra in ostalih naselij obalne aglomeracije (Ankaran, Izola, Lucija–Portorož–Piran). Analizirane spremenljivke tu odstopajo za 2–3 standardne odklone od povprečja. Za tem razvojnim

območjem se linije na grafikonih hitro prelomijo, kar pomeni, da je meja med območjem zgostitve in sosednjim razvojnim območjem zelo izrazita.

Če je na območju prebivalstvene zgostitve ob obali število prebivalcev naraščalo, so se obsežna območja v flišnem zaledju Slovenske Istre srečevala z depopulacijo in staranjem prebivalstva. Z izjemo manjšega števila središčnih naselij nižjih stopenj naselja v notranjosti nimajo pomembnejše gospodarske funkcije.

Razvojna dvojnost med obalnim območjem in notranjostjo Slovenske Istre je najbolj izrazita ob profilu 3 (Koper–Pregara). Vrednosti analiziranih spremenljivk pri naselju Koper odstopajo tudi za več kot 3 standardne odklone od povprečja na profilu. Razvojna dvojnost je manj izrazita na profilih 1 (Ankaran–Osp) in 4 (Izola–Koštabona). Ankaran je v primerjavi z drugimi obalnimi naselji manjši, hkrati pa tudi nima pomembnejše gospodarske funkcije. Profil 4 je relativno kratek, ob njem so naselja, ki so zelo dobro dostopna iz središč gospodarskega razvoja.

Preglednica 7: Razvojna dvojnost Slovenske Istre

Table 7: Developmental duality of Slovenian Istria

	Obalni del	Flišno zaledje
Poselitev in demografski razvoj	Na 1/5 površine živita 2/3 prebivalcev – koncentracija prebivalcev	Prevladujejo majhna naselja – redka poselitev, depopulacija
Razvoj gospodarstva	Nadpovprečna koncentracija gospodarskih dejavnosti	Podpovprečna koncentracija gospodarskih dejavnosti
Središčne funkcije	Središčna naselja višjih stopenj	Naselja so brez središčnih funkcij ali središčna naselja nižjih stopenj
Kategorizacija naselij	(Sub)regionalna središča	Lokalna središča
Intenzivnost rabe zemljišč	Visoka: pozidana in kmetijska zemljišča	Nizka: prevladuje gozd
Raznolikost rabe zemljišč	Velika	Majhna

Vir/Source: Černe, Kušar, 2012

Za litoralizacijo značilnih razvojnih procesov ni bilo mogoče potrditi pri kazalcu 'indeks mladosti'. Analiza grafikonov namreč ne pokaže za litoralizacijo specifičnega prostorskega vzorca. Staranje prebivalstva ni prisotno samo v notranjosti Slovenske Istre, ampak tudi v obalnih naseljih. Prebivalstvo je najmlajše v naseljih na širšem suburbanem območju okrog obalnih mest. V nekaterih od njih je bil indeks gibanja števila prebivalcev po 2. svetovni vojni celo višji kot v samih obalnih mestih. Na takšno razvojno dinamiko sta opozorila že Klemenčič (1990) in Ravbar (1990).

Tudi v notranjosti Slovenske Istre so naselja, ki imajo v nasprotju s teoretičnimi izhodišči mlajše prebivalstvo od povprečja naselij ob profilu. Zanje je tudi značilno, da je kljub upadu števila prebivalcev po 2. svetovni vojni za čas med popisoma 2002 in 2011 značilna pozitivna prebivalstvena dinamika. Razloge za takšne razvojne procese bi bilo potrebno poiskati s študijami primera.

Na osnovi analize spremenljivk na profilih in generalizacije ugotovitev na območje celotne Slovenske Istre lahko sklenemo, da litoralizacija v Slovenski Istri dobiva drugačno/novo prostorsko razsežnost. Namesto o razvojni dvojnosti Slovenske Istre je ustreznejše govoriti o njeni razvojni trojnosti. V Slovenski Istri so namreč trije tipi razvojnih območij:

- obalna zgostitev: območje prostorske koncentracije prebivalcev in gospodarskih dejavnosti v obalnih mestih in primestnih naseljih, ki je prekinjeno z vmesnimi zavarovanimi območji; prebivalstvo se stara;
- širše suburbanizirano območje in nekatera naselja v notranjosti Slovenske Istre: naraščanje števila prebivalcev ter razmeroma ugodna starostna struktura, a skromna gospodarska vloga;
- notranjost Slovenske Istre: območje odseljevanja, staranja prebivalstva in slabo razvitega gospodarstva.

Viri in literatura

- Benoit, G., Comeau, A. (ur.), 2005. A sustainable future for the Mediterranean. London, Earthscan, 450 str.
- Berry, B. J. L., Baker, A. M., 1968. Geographic sampling. V: Berry, B. J. L., Marble, D. F. (ur.). Spatial analysis: A reader in statistical geography. Englewood Cliffs, Prentice Hall, str. 91–100.
- Bevc, M., Zupančič, J., Lukšič-Hacin, M., 2004. Migracijska politika in problem bega možganov. Ljubljana, Inštitut za ekonomska raziskovanja in Inštitut za narodnostna vprašanja. URL: <http://www.slovenijajutri.gov.si/fileadmin/urednik/dokumenti/MBevc.pdf> (Citirano 13. 6. 2012).
- Černe, A., Kušar, S., 2012. Regionalni razvoj Obalno-kraške statistične regije in ocena stopnje litoralizacije. V: Ogrin, D. (ur.). Geografija stika Slovenske Istre in Tržaškega zaliva (GeograFF 12). Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, str. 193–218.
- Haggett, P., Chorley, R. J., 1969. Network analysis in geography. London, E. Arnold, 348 str.
- Harvey, D., 1973. Explanation in geography. London, E. Arnold, 521 str.
- Jakoš, A., 1990. Prebivalstvena problematika Koprškega Primorja. Primorje. Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož, 24.–27. oktobra 1990, str. 73–78.
- Klemenčič, V., 1990. Koprsko kot obmejno, narodnostno mešano in terciarizirano območje. Primorje. Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož, 24.–27. oktobra 1990, str. 99–105.
- Litoralizacija. Wikipedija. 2012. URL: <http://hr.wikipedia.org/wiki/Litoralizacija> (Citirano 25. 11. 2010).
- Perko, D., 1990. Pokrajinski odnosi med reliefom in depopulacijo v Koprskem Primorju. Primorje. Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož, 24.–27. oktobra 1990, str. 91–98.
- Poslovni imenik bizi.si. 2012. URL: <http://www.bizi.si> (Citirano aprila 2010).
- Ravbar, M., 1990. Razvoj obalne mestne regije pod vplivom suburbanizacije. Primorje. Zbornik 15. zborovanja slovenskih geografov, Portorož, 24.–27. oktobra 1990, str. 163–168.

- Registrski popis prebivalstva 2011. URL: <http://www.stat.si/popis2011/> (Citirano 13. 6. 2012).
- Rogerson, P. A., 2010. *Statistical methods for geography: A student's guide*. Los Angeles, SAGE, 348 str.
- SI-STAT podatkovni portal – različne baze podatkov. Statistični urad Republike Slovenije. URL: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (Citirano 13. 6. 2012).
- Statistični register delovno aktivnega prebivalstva, Delovno aktivno prebivalstvo glede na kraj dela. URL: http://www.stat.si/tema_demografsko_trg_dap.asp (Citirano 14. 6. 2012).
- Šifrer, Ž., 1969. *Prebivalstvo naselij 1869–1969*. Ljubljana, knj. 1 (140 str.), knj. 2 (375 str.).
- Vrišer, I., 1992. *Uvod v geografijo*. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, 458 str.

DEVELOPMENTAL TRIPPLICITY OF SLOVENIAN ISTRIA

Summary

Litoralization is a socioeconomic process marked by developmental duality as indicated by agglomeration of population and economic activities, e.g., manufacturing, traffic and tourism along the coast, and, on the other hand, depopulation, aging of population and weak employment opportunities in the interior. The extent of litoralization depends on the economic position of coastal agglomerations at both the national and global levels, as well on the intensity of contacts between coastal areas and the interior.

In Slovenian Istria, a south-western part of Slovenia comprising coastal municipalities of Koper, Izola and Piran, litoralization has influenced the formation of recent developmental duality of the regional structure. Through the analysis of selected socioeconomic indicators, determination of the state, intensity and spatial extent of litoralization was aimed for in the present paper.

In the scope of our study, settlements of Slovenian Istria situated along the four randomly selected profiles stretching from the coast to the karst area or to the Slovenian-Croatian border were analysed. Socioeconomic structure of settlements was defined by using five indicators for presentation of demographic structure, i.e., number of inhabitants in 2011, index of the number of inhabitants in 1948–2011 and index of youthfulness in 2011, and economic strength, i.e., number of working places in 2009 and number of registered enterprises in 2010.

Data presenting the demographic structure and economic development were measured on different scales, and differ in the starting-points and range. To enable comparison of data, standardization was performed by calculating the z-values, which indicated the standard deviation of individual units from the average of the profile for each indicator. Positive z-values indicated concentration of population and economic activities, while negative z-values the processes of depopulation, aging of population and lower economic strength of settlement compared to the average of the profile.

For every profile, all the five standardized indicators were presented in one figure. Following the theory of litoralization, the obtained graphical presentations were expected to show a specific pattern: settlements along the coast exerting positive z-values, while settle-

ments in the interior negative z-values (Figure 2). Results of our analyses are presented in Figures 3–6.

Analysis of the demographic structure and economic development of Slovenian Istria indicated strong litoralization. The majority of population, working places and registered enterprises are concentrated in the narrow coastal area, especially in the city of Koper and its vicinity, Izola, and in the conurbation of Lucija–Portorož–Piran. Indicators calculated for the settlements from this area deviated for 2–3 standard deviations from the average. After the coastal agglomeration, lines in graphical presentations decreased below the value of 0.0 indicating the profile average. Settlements from the interior have experienced the loss of population and, except from central settlements of lower hierarchy, show weak economic structure.

It could be observed that the intensity of developmental duality along the profile depended on the importance of coastal settlements, the length of profile and the accessibility of inland settlements. The duality between the coastal area and the interior was most obvious along the profile No. 3 (Koper–Pregara). Values of indicators for Koper deviated for more than three standard deviations from the average of profile. However, the duality along profiles No. 1 (Ankaran–Osp) and No. 4 (Izola–Koštabona) was less intensive.

Results of the present study showed that the indicator ‘index of youthfulness’ did not follow the logic of litoralization concept. The aging of population was observed not only in the inland settlements but also in the coastal towns. Settlements with highest index of youthfulness were situated in the suburban area. Populations exerting higher index value compared to the average could also be found in some settlements in the interior of Slovenian Istria. Although marked by depopulation after the Second World War, they have experienced positive demographic development in the recent decade.

According to the analysis of the demographic structure and economic strength of settlements along the profiles, we can define not only two but three developmental types of Slovenian Istria:

- coastal agglomeration with concentration of population and economic activities but with aging population;
- suburban areas and selected settlements in the interior with positive demographic development in recent years but without any economic importance;
- interior with settlements marked by depopulation, aging of population and less developed economy.

(Translated by the author)